

The Project Gutenberg eBook of Skönhet för alla: Fyra uppsatser, by Ellen Key

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Skönhet för alla: Fyra uppsatser

Author: Ellen Key

Release date: March 20, 2012 [EBook #39213]

Language: Swedish

Credits: Produced by Tor Martin Kristiansen, Eva Eriksson and the
Online Distributed Proofreading Team at <http://www.pgdp.net>

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SKÖNHET FÖR ALLA: FYRA UPPSATSER ***

Transkriberarens anteckningar

KVARSTÅENDE

Gammalstavning har bibehållits.

ÄNDRINGAR

Prickarna över stora 'Ä' är ofta otydliga och saknas ibland helt. 'Ar' är ändrat till 'Är', 'Aro' är ändrat till 'Äro', 'Andå' är ändrat till 'Ändå' och 'Annu' är ändrat till 'Ännu', i de fall prickarna har fallit bort.

- sida 13: 'Karl' ändrat till 'Carl' (Karl Larssons uppe i Sunborn)
- sida 22: 'fallet,'" ändrat till 'fallet", ' (bättre i första fallet,") (kommatecken flyttat)
- sida 25: 'Häftad 1: 50.' ändrat till 'Häftad 1:50.' (mellanslag borttaget)
- sida 30: 'ty värr' ändrat till 'tyvärr' (Hos oss anse ty värr)
- sida 31: 'omtanka' ändrat till 'omtanke' (ehuru de med omtanka)
- sida 33: 'ty värr' ändrat till 'tyvärr' (en stämning som ty värr)

STUDENTFÖRENINGEN VERDANDIS SMÅSKRIFTER. 77.

[1]

SKÖNHET FÖR ALLA

FYRA UPPSATSER

AF

ELLEN KEY,
författarinna.

(Första tusendet.)

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Skönhet för alla.

1. [Skönhet i hemmen](#) 3
2. [Hvardagsskönhet](#) 27
3. [Fästvanor](#) 32
4. [Skymningsbrasan](#) 36

Af de här meddelade uppsatserna har den nu omarbetade och tillökade *Skönhet i hemmen* varit offentliggjord i Iduns julnummer 1897; *Hvardagsskönhet* i Julbloss 1891; *Fästvanor* i Iduns julnummer 1896 och *Skymningsbrasan* — skriven 1870 — offentliggjordes darsammastädes 1895.

Före tryckningen har *Skönhet i hemmen* blifvit uppläst i en konstnärskrets, hvilken godkänt uppsatsen och, genom några påpekanden, bidragit att fullständiga den.

STOCKHOLM.

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1899.

[3]

1. Skönhet i hemmen.

Några utläggningar till Ehrensvärds text.^(A)

I.

Det är, säger Ehrensvärd, *människans behof, som sätta människan i rörelse*. Sedan hon tillfredsställt sitt behof af föda och af skydd — genom kläder och bostad — börjar hon snart tänka på att tillfredsställa sina *glada behof*, de, hvilka på ett eller annat sätt väckas genom skönhetsinnet. Redan vilden önskar uttrycka sitt skönhetsinne. Ty hvarje människa har någon form af skönhetslängtan, ehuru den hos de flästa ännu blott yttrar sig i smaken för grannlåt att bära på sig eller att se omkring sig. Men grannlåt — särskilt nutidens grannlåt — är ofta raka motsatsen till det sköna. Grannlåten göres nu fabriksmässigt och vanligen af oäkta material, som härmar något äkta. Och redan detta är i strid mot skönhetens första villkor, det att den ej får innehålla någon flärd. *Flärd är saken ditåt, ett stort sken af saken, men ej saken själf. Den nöjer sig med falska uttryck, som antingen ersätta sin brist genom ett onödigt behag eller genom en viss öfverdrift ...*

^(A) De ej alltid ordagranna citaten efter Ehrensvärd äro med kursiv stil.

Men, undra många, huru skall man kunna veta hvad som är flärd eller äkta, hvad som är fult eller skönt? Ehrensvärd svarar: *Man ser det sköna i den mån, man själf är väl danad och väl uppfostrad*. Och denna uppfostran bör gå ut på att finna *hufvudlagen* för den sak, om hvilken det är frågan. Har man funnit den, utvecklar man lätt sin förmåga att *välja det vackra*, eller med ett ord sin smak.

Smak är känslan af naturens allra hemligaste, allra finaste sanningar. Och om vi iakttaga naturen, finna vi att en af dessa dess finaste sanningar är: att *den rena naturen värkar på ett enkelt sätt*. Den stora smaken blir således *den, som väljer den fullkomliga, den friska naturen*. Sålunda finner man *det sköna, som är det fullkomliga*.

[4]

Om man tillämpar dessa satser på våra hem, så blir den första regeln den: att vi alltid, för hvar sak, vi till dem förvärfva, böra fråga oss om den fyller *hufvudlagens* fordringar? Och denna lag är: att hvar sak skall motsvara det ändamål, för hvilket den är till! På en stol skall man kunna sitta bra, vid ett bord skall man lugnt kunna arbeta eller äta, i en säng skall man kunna hvila väl. Den obekväma stolen, det rankiga bordet, den smala sängen äro således redan därför fula. Men det är dock ej visst att den bekväma stolen, det stadiga bordet, den breda sängen äro vackra. Saken måste, liksom hvarje föremål i naturen gör det, fylla sitt ändamål med enkla och uttrycksfulla medel, annars har den ej uppnått skönheten, oaktat den motsvarar nyttans kraf. Ett hem måste ju ordnas mycket olika, allt efter som man bor i norr eller söder, i stad och på land, i en vinter- eller blott en sommarbostad. Framför allt måste det blifva olika, allt efter de personers behof, som skola bebo hemmet. Det största felet med de flästa byggnader är att de icke uttrycka verkliga behof eller sitt verkliga ändamål. Därför bli de fula och stillösa. De gamla enkla rödmålade bondstugorna hafva en viss stil. Men de nya stationssamhällena, där en mängd dåliga, ljusa trähus växa upp omkring stationen, äro afskyvärdt fula. Det behöfdes emellertid blott att själfva

stationshusen vid en bana vore vackra, för att detta småningom skulle invärka också på de byggnader, hvilka uppstode rundt omkring dem.

På landet bygger och inreder man ofta själf sitt hem. I staden är man däremot beroende af byggmästarna. Och den smak, som hos dem på 70—90-talet gjort sig gällande har varit den mäst grant tarfliga tyska; ej blott i det yttre utan äfven i det inre. Mörka tapeter med meningslösa ornament, bjärt målade och i gips dekorerade tak, brokiga kakelugnar med speglar och krimskrams ha varit regeln. Den enda möjligheten att få mera smak i stadsrummen, är att man från alla håll börjar fordra att dessa ej utstyras med denna fula och meningslösa grannlåt, utan att de förenklas i riktning af en sund och ädel smak. Och den enda möjligheten att alla värkligen för billigt pris skola kunna erhålla vackra saker, det är att fabrikanterna — särskilt af möbler, tapeter, tyger, glas, porslin och metallsaker — sätta sig i förbindelse med konstnärer, så att dessa åt allt, från och med det enklaste och minsta — såsom tändstickslådan — och till det största, gifva vackra former och lämpliga prydnader. Först då intet fult finnes att få köpa; då det vackra är lika billigt som det fula nu är, kan skönhet för alla bli en full värklighet. Nu är det tyvärr ännu så, att det mörka möbel- och gardintyget, den mörka tapeten, med sina meningslösa fasoner, de fula möblerna och granna, klumpiga husgeråden ofta äro billigare än de ljusa, vackra och stilfulla; att konstnärernas arbeten för hemmen ännu endast kommit de rika hemmen till godo.

[5]

Här blir i det följande således endast fråga om hvad man redan under de nuvarande förhållandena i enkla, svenska hem — i hem med ett enda rum eller i hem med tre, fyra — kan göra för att undvika det fula och med lätta, billiga medel omgifva sig med det vackra.

Naturligtvis måste den personliga smaken i dessa afseenden vara den i främsta rummet afgörande. Intet vore oklokare än att göra om mitt hem efter vissa regler för det vackra, ifall jag därigenom måste offra de saker, hvilka redan äro inpassade i sin omgivning, och hvilka jag funnit bekväma och ändamålsenliga, eller sådana saker, som äro mig dyrbara, emedan de äro minnen från mitt barndomshem eller mig kära människor. Intet hvad jag senare kommer att säga afser därför att utdöma någonting af möbler eller prydnader, som för oss fått värde på grund af vana eller tillgifvenhet. Det är här endast fråga om anvisningar för det nya hem, man kan inreda åt sig, de nya saker man köper, de nya prydnader man väljer. Och på landet har man, som jag ofvan framhöll, ofta tillfälle att själf bygga och ordna sitt hem. I staden måste man oftast taga mot sin bostad sådan hyresvärden gjort den. Men ibland kan man dock få vara med om att bestämma tak, tapeter och målning. Och i fråga om möbler och prydnader kan man ju alltid i någon mån göra hemmet till ett uttryck af sin smak. Men tyvärr är de flästa människors smak icke utvecklad. Och därför tillfredsställa de — huru motsäggande än detta låter — sitt skönhetsinne på ett fult sätt.

[6]

II.

Att det nyttiga är aktningvärdt, inse alla kvinnor, att det sköna är älskvärdt inse många, men att harmonien mellan det nyttiga och sköna är det enda eftersträfvansvärda — hur många inser det? Och äfven hos de få, som värkligen förstå detta, finner man sällan ett klart begrepp om huru de skola förvärliga denna harmoni. Än mer sällan finnes den fasta vilja att skapa skönhet omkring sig, som nu onekligen behöfves för att besegra de praktiska svårigheterna.

Ännu är det mycket vanligt att äfven den estetiskt vakna kvinnan betraktar sträfvan efter det sköna som ett behag i lifvet, men icke som en plikt. Skönheten anses som ett öfverflöd, hvilket somliga hafva råd till, andra icke. Men det är alldeles visst att en hvar, som har skönhetsinne, kan åstadkomma en viss harmoni mellan det nyttiga och det sköna, ifall man icke förväxlar det senare med lyx, hvilken tvärt om är ett hinder för det värkligt vackra. Detta senare kan vinnas med enkla medel och för billigt pris. Och genom att eftersträfva skönheten, på samma gång som hon tillgodoser nyttan, tillfredsställer kvinnan icke blott ett berättigat kraf i sin egen natur: hon öfvar äfven ett djupt inflytande på medlemmarna i det hem, där hon är själen. Barnens sinnen uppfostras och förfinas genom de vackra intrycken; de vuxna erfara en ro och en glädje, som alltid gör dem älskvärdare, ofta ädlare, och kvinnan själf blir lyckligare genom den skapandets glädje, som utöfningen af en konst städse medför.

Ett stort framsteg i smak har hos oss ägt rum på de sista tjugo åren. Den rörelse, som fru Sofi Adlersparre började genom att på svenska meddela Jakob Falbes *Konsten i hemmet* samt genom att grundlägga *Handarbetets vänner*, har gripit allt mer omkring sig. Och genom den nyssnämnda föreningen, genom Selma Giöbel, genom Tora och Jakob Kulle samt genom den tekniska skolan i Stockholm har äfven landsorten blifvit starkt påverkad af den nya smakriktningen. Man begår numera sällan forna tiders oerhörda smaklösheter, såsom att låta oss hvila mot eller trampa på hästar, lejon och fåglar, broderade på kuddar och pallar; att vandra omkring med turkhufvuden på våra tofflor eller klifva i herdestycken på våra golfmattor. Vi slippa nu se blomtaflor på nattsäckar, landskap på eldskärmar, ruiner på skrifbordsmattor eller någon af Thorvaldsens basreliefer sydd i pärlor på kappan till en hörnhylla! Man gör ej tofflor till urhållare, ej dockor till penntorkare! Med andra ord; man lär sig att icke bruka som prydnader sådana ting, hvilka icke hafva det allra minsta med det ifrågavarande ändamålet att göra, ja, som ofta göra det sålunda prydda föremålet obekvämt att bruka. Man har också börjat inse att stickade och virkade saker sällan äro vackra, framför allt att det är afskyvärdt att ge våra rum likhet med torkvindar genom att fylla dem med döda hvita fläckar i form af öfverdrag, borddukar och antimakassar, hvilka, då de äro virkade, dessutom fastna i allt och därigenom bli dubbelt afskyvärda. Man ser allt mer sällan dessa arbeten af hår, kork, vax, pärlor, fjädrar, snäckor, kottar med mera dylikt, där materialets art och bräcklighet gjorde föremålen till lika oanvändbara som fula dammgömmor! Men tyvärr finnes nu en annan afart af handarbeten, den genom hvilken man sträfvar att

[7]

“använda” allt — från cakeslådor till tändsticksaskar, från gamla hattar till buteljer — genom att af sådant skräp göra prydnadsaker, med hvilka man tror sig försköna hemmet! En kvinna skulle i stället gagna och gläda världen mera, om hon sofve bort de timmar, hon nu på detta rysliga svagsinne använder — för att icke tala om huru mycket bättre hon skulle bruka den genom att promenera eller läsa en bok. Och det samma gäller ännu om nio tiondelar af alla de små tingestär, af plysch, kläde, stramalj, dem man broderar med silken, guldtråd och påläggsbitar, eller de flesta små trä- och ladersaker, dem man nu glödritar eller målar, skär ut eller prässar. De bli visserligen vackrare än de gamla skräpsakerna, men inte ett grand mer nyttiga. Och de äro således också ägnade att förfula och öfverfylla, men icke försköna hemmet, efter som de hvarken hafva den verkliga konstsakens eller den verkliga nödvändighetsakens berättigande.

[8]

Men, som sagt, i det stora hela har dock en förbättring inträdd. Man upptäckte först hela rikedomar af vackra dekorativa motiv och arbetssätt i allmogens gamla väfnader, sniderier och konstsovnader. Och småningom utvecklades intrycken af allt detta till den nuvarande, högt stående kvinnliga svenska konstslöjden. Äfven i landsortens hem eller slöjdsolor kan man nu få se verkligt konstnärliga handarbeten. Men den myckna vackra konstslöjden är ännu långt ifrån sammansmält med hemmets alla anordningar, utan afsticker ofta mot en smaklös omgifning. Ty få kvinnor förstå ännu att behandla ett rum som en helhet, där intet bör finnas såsom blott enstaka vackert, utan där allt, färger som former, bör värka i samklang; där hufvudsaken bör framhävas och bisakerna, om än så vackra, underordnas; där alla enskildheter böra samvärka harmoniskt; där man ena gången förstår att uppnå en värkan genom att fylla ett tomrum, en annan gång genom att icke fylla det.

Det är ett af Ehrensvärds visdomsord, att *man i norden brukar prakt, där behofven lika väl kunde tillfredsställas utan densamma*. Detta bekräftar sig både i det offentliga och i det enskilda lifvet. Sällan förstår man i norden att den äkta skönheten blott finnes hos det, som är utan flärd, det som *är gjort rätt för saken, ländande till fyllnad för de rena behofven i människans friska natur*. Detta är en af orsakerna hvarför, som jag nyss framhöll, den meningslösa lyxen inger en känsla af obehaglig beklämning: skönhetssinnet finner endast *ett sant behag i lagom och måtta*. Konstvärken, som hopas i dylika af flärd fyllda rum, göra sig icke gällande, emedan de ej äga en förnäm omgifning. De för nyttan beräknade föremålen äro så tillkrånade, att de ej röja orsaken för sin tillvaro; de bli sålunda fula, medan de enklaste ting kunna visa sanningen af Ehrensvärds ord:

Det är otroligt hvad en sak blir vacker, när man ser en sannskyldig orsak till allting.

Det är den dåliga smaken, som inbillar sig att det nyttiga blir vackert, genom att prydnader dölja dess ändamål. Men intet husgeråd blir vackert, som icke först och främst ger vissheten af ändamålsenlighet och sedan af en prydighet, hvilken står i full öfverensstämmelse med ändamålet. I stugorna på Skansen erhåller man sålunda vackra, stilfulla intryck, emedan hvarje husgeråd där fyller ett behof och dessutom har fått en lämplig och måttfull dekorativ behandling. Dessa hvardagsting tillmötesgå både de praktiska krafven och *de glada behofven*, ty de stå alla i harmoni med hvarandra och med sitt ändamål, de äga med ett ord stil och äro sålunda inom sin sfär vackra. Man kan till exempel knappt se någon enklare och dock trefligare inredning än Morastugans med sin väggfasta säng, bänk, bord och hylla, sin hängstång i taket, sina enkelt sirade trä- och lerkärl, sina långhanddukar och järnljusstakar. Men allt är ändamålsenligt, varaktigt och smakfullt; intet är onödigt och intet är vårdslösat. Stugan ger ett enhetligt intryck, emedan människor här fyllt sina verkliga behof på ett sätt, som öfverensstämt med deras egna tycken och dessa tycken ha varit äkta och vackra.

[9]

Den nya tiden har ju många nya behof och många nya medel att tillfredsställa dem. Det skulle därför vara lika stillöst som dumt att härma de gamla stugorna på Skansen. Men man kan där lära sig med hvilka enkla medel, man kan nå det vackra. Och man kan för öfrigt lära detta öfverallt på landsbygden, där man inte ännu infört den nya tidens billiga stadsvaror. Huru genomtrefligt och vackert är till exempel icke ett gammalt förmak i en prästgård, där möblerna äro pärlfärgade, där golfvet skiner bländhvitt och trasmattor bilda vägar på golfvet; där hvita, hemgjorda gardiner släppa in solen på de väl skötta blomkrukorna; en blå- och hvitrutig, hemväfd bordduk ligger på bordet, och en gammal blå och vit kakelugn står i vrån — och där man inte brytt sig om de ledsamma hvita öfverdragen på möblerna, utan låtit dessa visa sig i en enkel, hemväfd beklädnad! Eller också den enkla bondstugan med sina hemmasnickrade, rödmålade möbler — fällbänk, fällbord, dragkista och stolar — med den stora väggklockan, som pickar i vrån; med golfvet enrisstrött, och den hvitlimmade spiseln med sin stora brasa om vintern och sitt eklöf om sommaren!

Det är sammanhanget, öfverensstämmelsen, som först och främst gör dessa rum vackra. Och sedan att de värka så hederliga, rena och gedigna. Inte några dammgömmor, inte någon billig trasgrannlåt; icke något härmat eller oäkta. De äro raka motsatsen till de fula rum, hvilka man nu finner i hundratusental i vårt land, dem där man ser en dammig turkisk divan med brokigt möbelyg, en tunn, sladdrig, storrosig köpt duk på bordet; jutetygsgardiner — med sina hårda veck, sträfva fransar och fula gulgrå färger, med tryck i blått, rött och brunt — som utestänga dagern; där stolarna med obekväma, svängda ryggstöd i ögelform och stoppad sits äro af imiterad mahogny; bordet med sina dumt svängda fötter af imiterad valnöt och byrån af imiterad ek; där en grann lampa i hjärtgul brons hänger i taket; brokiga oljetryckstaflor i förgyllda ramar och målade terracottarundelar med figurer hänga på väggarna; där ett rött plyschalbum och ett himmelsblått glasfat till visitkort stå på bordet och ett par målade porslinsvaser med konstgjorda blommor “pryda” byrån!

[10]

Det är detta fabriksbilliga, oäkta, granna och från alla håll sammanplockade, hvilket gör den nyare tidens allra flästa hem så stillösa.

Huru falsk den föreställningen är, att skönhet i hemmet vinnes blott genom rikedom, det ser man bland annat i de många, af meningslösa lyxföremål och konst saker öfverlastade hem, där intet djupt skönhetsbehof, ingen personlig smak gjort sitt urval eller gifvit föremålen den plats, från hvilken de kunna värka; där de mäst sammanhangslösa ting äro hopförda och — af tapetseraren ordnade! I sådana rum, fulla af draperier och braskuddar, skärmar och mattor, porslinmålningar och glödritningar, statyetter och taflor, gripes den skönhetsälskande af en lidelsefull längtan till raka motsatsen, till exempel enheten och enkelheten i ett gammaldags landtrum, med stela, uppradade möbler, hvita nättelduksgardiner och tomma väggar! Men han vet att sådana rum icke mera finnas; att äfven i de mäst aflägsna bygder det meningslösa skall möta honom i form af Makart-buketter, japanska solfjädrar, målade tallrikar, prässade brons- eller mässingsgrannlåter, skära och himmelsblå glasvaser och mera dylikt. De flästa kvinnor ha ej ens så mycket smak, att de vörda ett stilfullt, gammaldags hem, ifall de ärft ett sådant, eller förstå att omdana det för den nya tidens kraf utan att alldeles förstöra dess egendomlighet. Men dessa vanställda rum skulle kunnat se behagliga ut, ifall man endast med häftstift fäst några träsnitt eller goda fotografier på väggen; ifall man i en enkel gulbrun eller grönbrun lerskål — af dem man får för tjugufem öre på torget — ordnat några gröna friska grenar; ifall allt krimskrams vore borta och några enkla hvita glas med blommor stode på byrån, några böcker låge på bordet; ifall rummets färger samstämda, ej skreko mot hvarandra och alla fula handarbeten vore utbytta mot enkla, hemmaväfd dukar, mattor och gardiner.

[11]

En amerikansk författarinna omtalar att hon en gång kom till ett blockhus i västern och vid inträdet i rummet genast greps af den lika oväntade som behagliga känslan, att hon befann sig i ett hem, ordnat af en kvinna med smak. Väggarna voro endast af stockar, borden af omålat trä, sittplatserna af packlårar. Men dessa voro klädda med nankin, i en varm gulbrun färg och prydda med en enkel bård af blå band; gardiner och bordduk voro likadana. En enkel halmmatta låg på golvet; en vas med vildblommor och några böcker voro de enda prydnaderna. Med dessa enkla medel gaf rummet — så långt borta från alla kulturens hjälpmedel — dock ett intryck af bildning och harmoni.

Ett ungt konstnärspår, med små tillgångar, gjorde nyligen själfva af packlårar hela möbleringen till sitt hvardags- och matrum. Matbordet och fruns sybord utgjordes af en större och en mindre packlår, hvilkas bottnar man behållit, men utsågat sidorna så, att endast fyra ben voro kvar. En annan lår blef, endast genom att vändas med botten upp, serveringsbord eller "buffet". Vägghyllor erhöles genom att man på ett par mindre lådor behöll botten och ena kortsidan eller långsidan och skar ut de andra sidorna, så att de endast bildade en kant med kraftiga linier. Taburetter erhöles af fyrkantiga packlådor, hvilkas mot golvet stående sidor nedtill utskuros i halfcirkel. Allt detta målades nu i rött eller hvitt, med dekorativa blommor här och där; på bord och "buffet" lades hemväfda, hvita, fransade dukar, på vägghyllorna sattes gamla ler- och träkärl. Två andra packlårar ställdes i vinkel mot hvarandra i ett hörn och på dem breddes bondväfnader och bänkadynor, så att däraf blef den trefligaste lilla hörnsoffa. Genom några veckors eget arbete hade detta unga par således fått ett stilfullt, hemtrefligt rum, hvilket i ören kostade dem hvad andra ge ut i kronor — ja i tiotal af kronor, ofta utan att nå samma behagliga värkan.

[12]

Med lika enkla medel kunna vackra förhängen, gardiner och borddukar snabbt, billigt och konstnärligt åstadkommas. Man kan till exempel få vackra gardiner endast genom att sy fast ylleband i några geometriska figurer som bård på ett tyg i en annan, med banden passande, färg. Eller man kan klippa ut tjocka yllelappar i fantastiska former och med sefingarn i andra färger sy ned dem på ett ylle i annan färg: ett mycket snabbt arbetssätt, hvilket, då man har smak i formandet af figurerna och i färgvalet, ger öfverraskande vackra resultat. Ett dörrförhänge med orkidéliknande blommor samt fjärilar, sländor och snäckor i rätt stora, starkt stilerade former — med blekblått, djupblått och blekrött till hufvudfärger på en guldbrun grund — syddes sålunda på några dagar och var af den vackraste dekorativa värkan. Ändå snabbare och enklare gjorda äro ett slags gardiner af tunt, hvitt tyg, vare sig halftunt, hemmaväft entändt gardintyg eller så kallat kaffepåsty (= oappreterad kalikå). Så köper man enfärgad satin, till exempel i grönt, och tar naturliga blad, såsom kastanjeblad, större och mindre, efter hvilka man ritat och klipper ut satinet. Dessa blad klistras man sedan som bård på det hvita tyget, en liten bit från hvarandra, och syr sedan fast dem med enkel langett och silke i samma gröna färg. På samma sätt uppritas efter naturen till exempel näckrosblad, med stjälkar och blommor, hvilka man bildar af några hvita eller gula lappar. Vackra bli också nyponroskvistar, med fyra skära blad till rosor, ett till knoppen och ett grågrönt satin till bladen. Ty det skulle borttaga färgvärkans finhet, om man till det blekröda toge samma klargröna färgton som man brukat i näckrosbladen. Med rött tyg kan man göra vallmor, med gult visnade lönnblad och så vidare. Satinet kan utbytas mot enfärgadt bomullsty, hvilket är ännu billigare. Värkan är fullkomligt artistisk och slående vacker, ifall man med omsorg klippt ut blad och blommor och med smak ordnat dem på sin gardin eller duk. Och till smaken hör att bladen äro lagom stora, liksom att färgerna passa för den sak och den plats man vill pryda. Näckrosblad duga sålunda ej på en liten bordduk; törnroskvistarna passa däremot på en sådan, men värka för smått på en inramning omkring en dörr eller ett fönster. Att de nyss beskrifna gardinerna sättas upp alldeles utan veck, endast förenade med ett på samma sätt prydt tvärstycke, hör oafvisligt till det vackra intrycket.

[13]

Om man vill se ett hem, hvilket med enkla medel nått det hemtrefligaste och originellaste artistiska intryck, då bör man besöka målaren Carl Larssons uppe i Sunborn i Dalarna. Där äro soffrummens möbler endast de allra vanligaste träsångar, trästolar och träbord. De äro i ena

rummet målade gröna; där är då taket också grönt, väggen är hvitlimmad och på den äro målade enkla ornament i gult, rödt och grönt. I ett annat sofrum är väggen helt hvitmenad, alla möblerna hvita, och endast litet rödt här och där lifvar upp hvitheten. Sålunda går rundt omkring rummet en smal, rödmålade bokhylla, som hvilat på pælarlika konsoler, hvilka sitta tätt, och mellan hvar sådan röd konsol är insatt ett stycke papper i djupblå färg. Med detta medel är den trefligaste dekorativa värkan uppnådd och en hvar måste bli glad som vaknar i detta rum! Äfven de allra enklaste rummen, med bara, naturliga træväggar, med grön- eller rödmålade möbler, med ett litet, grönt eller rödt, dekorativt streck här och där, värka idel hemtrefnad, luftig friskhet och färgglädje. De här nämnda anordningarna äro så enkla, att en hvar kan åstadkomma liknande intryck med liknande medel, ifall man nämligen har en konstnärligt vaken blick och en van hand, ty annars blir det naturligtvis icke vackert. Exempel på en enkelt smakfull inredning ger också Kungsholms läsestuga i Stockholm.

För den, som ännu är osäker i sin smak, är det ett godt råd att låta allt så mycket som möjligt behålla den af materialet själf betingade, naturliga formen och färgen. En omålade eller betsad stol är vackrare än en svängd och polerad af oäkta material. Men den helröda eller helgröna eller pärlhvita stolen är vackrare än den omålade. Däremot är det ej vackert, som man ofta ser i bondhem, att sitsen målas svart. Ty svart värkar dystert och dessutom ger den svarta sitsen intryck af ett mörkt tomrum, icke af en säker hviloplats.

Man kan, om man har smak, nå mycket vacker värkan med rediga, kraftiga, klara, väl sammansatta färger, till exempel gult och blått, grönt och rödt, rödt och djupblått. Äfven rödt och hvitt eller blått och hvitt och ännu andra sammansättningar bilda ett behagligt färgintryck. Som bekant erhåller man, då det hvita solljuset går genom en prisma, det så kallade spektrum, med färgerna rödt, orange, gult, grönt, blått, indigo, violett. Hvitt ljus uppkommer genom en blandning af rödt och blågrönt; af orange och cyanblått; af gult och indigoblått; af gröngult och violett. Dessa färger, hvilka sålunda parvis ge hvitt ljus, kallas komplementfärger och genom att sammanställa dessa komplementfärger når man lättast en vacker färgvärkan. [14]

För dem, som ej själfva hafva säker smak, är det bästa rådet att undvika vridna och tillkrånglade former eller granna, mångbrokiga och skrikande färger, och välja enkla former och entoniga färger, när de köpa något. Detta är ett säkert medel att göra äfven det fattigaste vindsrum vackrare. Och ha dess invånare håg för böcker och blommor, då ger en hylla med goda och snyggt hållna böcker, några väl skötta bladväxter genast ett intryck af trefnad och förfining, om än bohaget är aldrig så tarfligt och slitet! Har man sedan lyckan att få sol in i rummet och släpper in den i fulla floder, då är ett sådant rum mycket vackrare än många rikas praktgemak.

För dem, som själfva i stad eller på land hafva tillfälle att inreda sin lilla våning eller sitt rum, vill jag framhålla några goda regler.

Den första är att knappt något värkar stilfullare än den norska seden, att göra väggar och tak af trä, som antingen behåller sin färg och endast betsas, eller också målas i några toner. Jag har i Norge sett en vacker ljusblå vägg med röda tulpaner upptill som bård, en röd vägg med grönt och hvitt liljeornament upptill och så vidare. Vill man däremot hafva tapeter, då bör man lika noga, som man aktar sig för sjukdom eller skulder, akta sig för de mörka tapeterna, med meningslösa ornament, rödbruna eller svartgröna eller brungrå pladaskor, dem man stundom sökt försköna genom sirater i guld. Af sådana tapeter blir man, i synnerhet i ett land som vårt, med en lång, mörk tid, alldeles mjältsjuk. Framför allt är en ljus, lugn tapet med mild färg i sofrummet af verklig vikt för hälsan. Det är farligt, ej blott för ens närver utan ock för ens ögon, att mötas af det fula, röriga och meningslösa! Och sådana tapeter slå dessutom skoningslöst ihjäl allt, som hänges på dem eller ställes emot dem! [15]

Man kan nu, för en ganska billig pänning, erhålla de vackra, ljusa, glada engelska tapeterna med deras stiliserade växt- och djurmönster. Dessa passa bra i rum, där man inte har mycket att hänga på väggarna. För konstvärk bilda dessa tapeter däremot sällan en riktigt god bakgrund. En sådan får man allra bäst genom en tapet, hvars mönster endast helt obetydligt skiljer sig från tapetens botten eller allra hälst genom en helt enfärgad vägg. Enfärgade tapeter äro dyra. Men man gjorde förr på landet sina enfärgade tapeter själf: man målade med limfärg — blekrödt eller blekblått eller grönt — på papp, eller "marmorerade" tapeten med att sedan stänka ett par andra färger mot grundfärgen. Nu kan man mycket enkelt skaffa sig en enfärgad vägg genom att köpa tapeter för tjugufem öre rullen. Ty just dessa, de allra billigaste tapeterna, hafva en mildgul eller grågrön eller blekröd ton på afvigsidan. Och det blir därför afvigsidan, man skall vända utåt. Sålunda har man för tre, fyra kronor erhållit vackra väggar, mot hvilka allt tager sig väl ut!

I monumentala byggnader — såsom slott, museer, kyrkor, offentliga samlings-salar och dylikt — äro vägg- och takmålningar på sin plats. Men däremot alls icke i boningsrum. Där äro till exempel alla sådana tapeter eller målningar, hvilka härma byggnader och landskap, stillösa. Ty väggarnas ändamål är att omsluta oss, icke att inbilla oss att vi äro ute i fria luften. Och lika olämpligt är det, ifall de äro fyllda med figurer. Dessa bli stympade af det, som ställes emot dem; de värka oroligt och bilda en dålig bakgrund för allt, som hänges på dem. Äfven om målningarna i och för sig äro utmärkta, är därför ett sålunda prydt rum som boningsrum stillöst. Ty vi vilja icke bo i konstvärk, men i rum, dem vi pryda med konstvärk! Endast på en gobelin i matta färger störa mänskliga figurer föga. Och i en barnkammartapet, där de roa barnen och där man i allmänhet har helt få möbler som skylta den, kan en vacker figurtapet vara på sin plats.

Men alltid är i ett boningsrum den vägg vackrast, som endast är en enkelt prydd yta, hvilken aldrig söker dölja sin egenskap af att vara vägg i ett slutet rum, väggen, hvilken enligt Morris regel, bör "värka färg icke färger". Detta är hufvudvillkoret för att väggen skall bilda en god [16]

bakgrund till allt, man vill ställa mot den eller hänga på den.

Trävraket i rummet — panel, dörrar och fönster — är alltid stilfullt, ifall det behåller sin naturliga färg och endast betsas. Vill man måla det, bör man välja en komplementfärg till väggens färg eller en mörkare eller ljusare skiftning af denna. Till blått äro t. ex. gula och gulbruna toner vackra; till en grön vägg ett rödmålat trävrak, och omvänt gröngrått eller grönt till röda väggar. Det orena gulgrå eller brungrå, som nu så mycket brukas på trävrak, är i de flästa fall förkastligt. Äro tapeterna ljusblommiga, är i regeln det hvitmålade trävraket det vackraste, ifall det hårda hvita dämpas af en ton, som passar hop med tapetens hufvudfärg.

Det är vackrare, när färgskalan ljusnar uppåt än nedåt, ty det förra värkar lättare och gladare. En vacker bård mot taket, eller åtminstone en bred kant, som öfvergång till detta, är oundviklig, ifall väggen skall ge ett avslutat intryck och motsatsen till taket vackert förmedlas. Taken böra vara ljusa, lätta och tomma eller, ifall de prydas, bör detta endast ske med några stiliserade, obetydligt framträdande ornament. Ehuru de största mästare målat i tak, är detta dock i grunden stillöst. Äro målningarna mästervärk, pinas man af att ej fullt och lätt kunna se dem. Och att i boningsrum hafva människor och djur öfver hufvudet på sig, borttager all lugn trefnad! Stuckornamenten äro äfven meningslösa. Det värkligt vackra är det måttligt prydda eller helt släta trä- eller tapettaket och — i brist på detta — ett alldeles slätt hvitt tak, dämpadt af en ton, som passar till rummets färg.

De flästa nyare stadsrum vanprydas af granna kakelugnar. Det bästa är, när man alls inte lägger märke till kakelugnen. För den skull bör den vara ljus i ljusa rum och mörk i mörkare rum. Hårdt och kallt värkar en hvit kakelugn bland fina, dämpade färgtoner. Och har vårt rum i öfrigt sådana toner, då bör man helst själf måla öfver sin kakelugn i någon färg, som smälter samman med hela rummets ton.

Är rummet hållet ljust, passa också hvita golf till detsamma. På golfvet måste man då i regeln begagna gångmattor. Och för detta ändamål äro de gamla "trasmattorna" såväl de starkaste som de vackraste, ifall man färgar trasorna och låter dem bilda ett smårutigt eller smårandigt mönster. Vacker är också den gamla seden att strö gran- eller enris på de skinande hvita, nyskurade golfven. Men i rum med möbler och väggar i mörkare toner, värkar de hvita golfvens färg kall och hård. Man kan visserligen mildra den med mattbitar. Men bättre är att fernissa golfven. Detta låter sig bäst göra på nya eller omlagda golf. På gamla golf måste springorna tätas, för att ej dricka för mycket olja och för att golfven skola bli snygga.

[17]

På ett nytt golf sker däremot denna fernissning mycket lätt. Man köper för detta ändamål kokt linolja, en styf borste och hos en färghandlare ett kärl s. k. *Flatting varnish*. Man stryker sedan golfven (tunt) med linoljan, 2 à 3 gånger, och låter dem för hvar gång torka väl. Sedan behandlar man dem på alldeles samma sätt med flatting varnish. Hålst bör detta ske om sommaren, då torkningen går fortast. Man får sålunda — för 5—6 kronor till ett mycket stort rum eller ett par mindre — en vacker gulbrun färgton på sina golf. Dessutom slipper man den ohälsosamma skurningen: man endast tvättar af golfven. Och — ifall icke mycket barntramp nöter dem — behöfver man endast hvart fjärde eller femte år förnya denna behandling, om den göres fast och grundlig första gången.

Behöfver man, för värmens skull, mattor, då böra dessa aldrig spikas fast — en af äldre tiders mäst hälsofarliga vanor. De böra läggas lösa, endast om så behöfves vara fästa med ringar på storhufvade nubbar, så att de lätt kunna tagas af och piskas. Mattor böra alltid vara dämpade i färgen, helst enfärgade i rummets hufvudfärg eller i en komplementfärg till denna. Tycker man att det enfärgade allt för lätt blir solkigt eller att det värkar enformigt, då bör man i alla händelser endast välja mycket småmönstriga mattor. De yppersta exemplen på god stil i mattor äro de orientaliska, med sina ej ens klart tecknade, geometriska mönster, hvilka ge ett smältande rikt färgintryck, men intet intryck af figurer. Att det är lika obehagligt att nödgas trampa på landskap, människor och djur, som att se dem öfver sitt hufvud, faller af sig själf! Golfvet liksom taket skall värka alldeles lugnt och ingendera får i något afseende draga uppmärksamheten till sig.

[18]

Detsamma gäller om möbeltyget. Enfärgade eller på sin höjd småmönstriga äro de enda möbeltyger, man ej ledsnar vid; de enda, mot hvilka vackra handarbeten och människorna själfva taga sig riktigt väl ut, liksom dessa äfven "stå bäst" — som det heter på konstnärsspråket — mot den lugna, entoniga tapeten. Denna borde därför få en bundsförvant i kvinnans lust att behaga, ifall den icke redan äger en i hennes skönhetssinne!

Svårast är det för dem, hvilka hafva håg för det vackra, men ej mycket råd att tillfredsställa denna håg, att erhålla någorlunda stilfulla möbler. Ty de äldre, stilfulla och bekväma möblerna äro dyra. De äldre, stillösa, från 1840—1870-talet, med sina lösa, svängda former, sina meningslösa, ofta påsatta utskärningar, äro stundom bekväma men afskyvärdt fula. De helt modärna, jämförelsevis billiga möblerna — järnsängen, inventionsoffan, lavoiren, matbordet — äro bekväma, men ofta lika fula. Särskilt vidrig är den inventionsoffa, som kallas turkisk divan, en dammgömma om dagen, en usel liggplats om natten; den fulaste klumpighet — i synnerhet med den vanliga klädseln af dåligt, mörkfasonerat möbeltyg — hvilken kan vanpryda ett rum!

Men med litet omtanke, litet möda kan man dock lyckas erhålla ganska vackra möbler för billigt pris. Sålunda har man i de flästa hem några reservmadrasser och kuddar för gäster. Om man af omålat trä gör en ställning t. ex. 2 meter lång, 80 centimeter bred och 35 centimeter hög; spikar en sadelgjordsbotten ofvanpå denna, därpå lägger sina öfverloppsmadrasser och kuddar, öfver alltsamman breder ett skynke af boj, fris, eller hemmaväft tyg samt ställer det hela med ena

sidan mot en vägg, utmed hvilken man staplar kuddar — då har man en vacker "divan", bekväm att sitta i, härlig att hvila på om dagen och i en handvändning förvandlad till bädd för någon familjemedlem eller gäst. Ett målat öppet bord — på hvilket står ett *stort* handfat och dito kanna — är den bästa och renligaste lavoir.

Köper man enkla djupa korgstolar, i en dämpad, grågul färg, och syr några kuddar till dem af de stilfulla och billiga engelska kretontygerna, har man ett par bekväma och ganska vackra länstolar.

Om man, i stället för de vanliga dyra matborden med utdragning, hvilka kommit i stället för de runda borden med sina besvärliga ben, beställer ett enkelt fyrkantigt bord med stadiga ben, samt ej belastar det med mycket saker, då har man ett bord, som familjen bekvämt kan samlas vid för sina arbeten och lätt afröja för sina måltider, ifall man har hvardagsrum och matrum i ett. Men äfven ifall man har en särskild sal, borde man aldrig ha ett större matbord än ett fyrkantigt, med plats för högst tre vid hvar sida. Ty för ett verkligt innehållsrikt samkväm gäller den gamla lukulliska regeln: att man icke bör vara färre än gracernas antal — d. v. s. tre — och ej fler än musernas — d. v. s. nio. På sin höjd kan man addera gracernas tal med musernas och sålunda bli tolf. Men att gå öfver talet tretton är olyckligt — icke för vidskepelsens men för sällskaplighetens skull!

[19]

Hvad möblerna för öfrigt angår, så kunde man skaffa sig verkligt vackra sådana för ytterst billigt pris, om man vid sin bosättning följde en ung flickas exempel, hvilken själf — med den gamla pinnsoffan och pinnstolen till utgångspunkt — ritade upp en hel, stilfull möbel, den hon lät en landsnickare göra och sedan själf målade i grönt samt sydde kuddar till af bondväfnader.

Den mäst fullkomliga stolen är den från sextonhundratalet med den raka, breda, lagom höga, djupa, tunt stoppade sitsen, de raka, breda, lagom höga armstöden och det fyrkantiga, äfven stoppade, ryggstödet. Och denna modell är mycket enkel samt lätt att i billigt material eftergöra. Denna länstol är fullkomlig, emedan den på ett vackert, verkligt och varaktigt sätt fyller ändamålet med en stol, i hvilken man vill kunna på en gång hvila och arbeta, hvilken bör vara lätt flyttbar och dock ej rankig.

Den obemedlade har icke samma fara som den rike, hvilken, då han vill ordna sitt hem smakfullt, ofta ger det prägeln af en utställning i konstindustri, med rum i renässans och rococo, gustaviansk- och empirestil. Eller också öfverfyller han, som ofvan sades, rummen med möbler och prydnadssaker. I sådana hem får man intrycket att människorna äro till för möblernas och rummens skull, icke dessa för människornas. Äfven sådana "stilfulla" rum sakna sålunda, för en djupare estetisk blick, verklig stil. Ty rum böra ej värka som vore de tillkomna för sin egen skull. De böra vara ett uttryck af invånarnas personliga behof och smak, af deras minnen och känslor, af deras historia. Mormors gustavianska byrå kan mycket väl finnas bland nyare möbler, men man bör blott icke störa dess ädla enkelhet genom att sätta modärnt småplock på densamma. Farfars tunga länstol behöfver alls icke flyttas upp på vinden, endast skjutas in i ett hörn, där den icke står i vägen eller än hållre: där den inbjuder till hvila för att betrakta en vacker utsikt eller tafla. De små 1700-tals-taburetterna kunna gärna passas in mellan modärna möbler, men bara inte klädas med ett möbeltyg, som hör till en alldeles annan stil, utan t. ex. med något småblommigt eller randigt i ljusa färger. Hvitmålade möbler kunna godt blandas med mahogny- eller valnötsmöbler, men däremot borde man hälst undvika alla imiterade träslag. En afdelningsskärm är nyttig i sängkammaren, men står oftast blott i vägen i förmaket. Det är icke nödvändigt att hvar byst erhåller en piedestal, men ytterst viktigt att ingen byst ställes på något af plysch omlindat föremål, ty det mjuka tyget ger intet intryck af bärande kraft. Det är sådana och tusen andra ting, en kvinna lär sig inse, när hon vid valet af hvarje sak frågar sig om den har stil, d. v. s. ej blott motsvarar sin uppgift, utan klart och fulländat uttrycker den, genom att ändamål, form och dekoration harmoniera med hvarandra. Hvarför är t. ex. den korta och tjockhalsade vinflaskan fulare än en långsmal och finhalsad? Först och främst emedan man mindre lätt håller ur den förra. Hvarför är en tallrik vacker, när dess kant prydes med väl stiliserade blommor, men däremot ful, när den har en dalkulla eller ett landskap i botten? Emedan det är löjligt att äta på en dalkulla eller ett landskap! Hvarför är det enfärgade blomglaset vackrare än det med blommor målade? Emedan de målade blommorna blanda bort blomglasets mening, som är att anspråkslöst framhäfva men ej att täfla med de lefvande blommorna. Och samma sak gäller om målade frukter på frukttallrikar. Både de målade frukterna och blommorna värka dött bredvid de lefvande. Men en frukttallrik prydes däremot vackert t. ex. genom blommor i kanten. Allt porslin att äta på bör endast vara dekorerat i kanten, och på sin höjd upplifvat genom något lätt bottenornament. Mycket vridna eller öfverlastat slipade glas äro, de förra för sköra, de senare för tunga att vara riktigt vackra. Ju enklare formen på ett glas är, desto vackrare är det i regeln, och pokalformen förblir troligen den vackraste.

[20]

[21]

Hvarför misshaga konstgjorda blommor och färgade gräs? Emedan dessa härma den *friskhetens lycksalighet* som blomman i verkligheten meddelar. Om det också blott är en kvist med höströda blad, ett sparrisgräs med sina bär, en tistel, som man om vintern kan sticka ned i sina vaser, så äro dessa vackrare än de konstgjorda blommorna. Hvarför är det japanska sättet att i en vas ledigt ordna blommor af endast ett slag, i de flästa fall vackrare än hvarje annat sätt? Emedan detta just ger intrycket af "friskhetens lycksalighet", af att blomman ännu växer. Hvarför är det smaklöst att sätta fast vackra tallrikar på väggen, men smakfullt att med dem pryda panelhyllan i en matsal? Emedan de i det senare fallet pryda, på samma gång som de äro färdiga att tjäna sitt ändamål, hvilket de däremot i förra fallet ej göra. Hvarför är en med broderi fylld bordduk mindre tilltalande än en slät duk med endast en bård? Emedan dukens ändamål — att skydda bordet — ej bör dölja bordets ändamål att bära saker. Och detta ändamål framträder bättre

genom den släta dukens jämna yta än genom den af ornament fyllda duken, ornament hvilkas linier dessutom stympas genom de saker, som ställas på bordet. Detsamma gäller äfven om lampmattor och pallar. Hvarför är ett ljust, lätt draperi omkring ett fönster vackrare än ett tungt och mörkt? Emedan det senare strider mot afsikten med fönster, som är att släppa in ljus. Och för att nå denna afsikt — att kunna dämpa, släppa in och äfven tillfälligtvis utestänga ljuset eller ljudet — böra hålsten gardiner eller förhängen sättas fast, utan löpa lätt, på ringar eller breda fållar, öfver en rund stång, vare sig en dyrare af trä eller en billigare af metall. Om gardiner och förhängen gäller äfven att de böra vara småmönstriga; äro de randiga, böra ej ränderna vara mycket breda. Vackrast äro de enfärgade draperierna med bårder. Storblossiga eller storfasonerade gardiner och draperier äro olämpliga, emedan deras mönster förlora sig då de afbrytas af vecken, som ju måste bildas, och dessutom värkar det stormönstriga oroligt. Fastsatta draperier äro meningslösa, såvida de icke afse att endast bilda en inramning kring en dörr eller ett fönster.

[22]

Om vi fortsatte våra frågor, så kunde vi t. ex. undra hvarför en spegel sitter väl mellan fönstren, men illa midt emot dem? "Emedan man speglar sig bättre i första fallet", svara strax alla kvinnor. Ja, men dessutom därför, att spegeln midt emot fönstren skapar det kalla och otrefliga intrycket att man bor i ett glashus! Hvarför är det hvita duktyget vackrast? Emedan endast detta ger det bländande intryck af renlighet, som är en viktig del af behaget vid en måltid. Men det är god smak att lifva det hvita med kulörta bårder i fina färger, med en bordlöpare, men framför allt med blommor! Låga skålar med blommor, ett tenn-, ler- eller porslinsfat med frukter äro de vackraste bordsprydnaderna. Men alla bordsuppsatser med klippor, palmer, strutsar, hjortar äro löjliga, ty dessa ting ha ej på ett bord att göra och alla höga bordsprydnader äro olämpliga, emedan de skymma.

Tusen andra *hvarför?* lär man sig själf besvara, i den mån man erhåller eller själf ger sig den ögats och tankens uppfostran, hvars resultat är en god smak. Ju mer denna smak öfvas, ju finare blir urvalet, ju säkrare omdömet, ju större ifvern, när det gäller att förena det nyttiga och det sköna inom hemmet och att sålunda äfven i yttre afseenden där lyckliggöra genom att skapa harmoni.

Och ju mer man därvid själf är värksam, ju bättre. Den återupplifvade hemväfnaden, med det hemmaspunna och i naturfärger färgade ullgarnet kan t. ex. blifva ett ypperligt medel för en kvinna att på ett personligt sätt pryda sitt hem. Som vägledning för smaken finnes bland annat den rikhaltiga mönstersamling, som Handarbetets vänner utgifvit. Kvinnorna borde äfven värka hvar inom sin ort för att man ej längre skulle bortslumpa eller bortskänka de gamla stilfulla möbler, träkärl, tennstop, lertallrikar och dyligt, hvilka hafva ett mycket större tillgifvenhets- och prydnadsvärde i det hem, dit de af ålder höra, än hvad de hos en samlare erhålla. Och därjämte vore det önskligt om kvinnan allt mer förlorade smaken för de små onyttiga prydnadshandarbetena, med hvilka jag förut framhållit att hemmen nu öfverfyllas. Vi böra i hela vår ästetiska sträfvan söka förena det enkla med det vackra, det vackra med det nyttiga. Och den skönhet, som nås med den minsta möjliga tidsförlust och kostnad, är för de enkla hem, om hvilka jag här talar, den mest värdefulla skönheten. Om man blott följer denna hufvudregel, kan sedan den personliga smaken taga sig mångfaldigt olika uttryck, ju fler, ju bättre. Hem, som ordnas efter ett visst skönhetsrecept, äro det ledsammaste af allt. Det är vanan att tanklöst följa modet, som på de nuvarande hemmen satt likformighetens prägel jämte smaklöshetens. Hvad som passar i ett visst rum, för vissa vanor, vissa förhållanden, det passar ju ej i ett annat. Och den verkliga smaken är den, som förstår att skapa ett tilltalande helhetsintryck ur de mest olika förhållanden och med de mest skilda medel. Den verkliga smaken är äfven den ädla smaken, den som vet att måtta och enkelhet äro villkor för skönheten, såväl i hemmet som i det konstnärliga skapandet.

[23]

Af stor betydelse vore mer smak och färgglädje i ordnandet af skolrummen, i synnerhet i landsorten. Stockholmsbarnen hafva ju andra medel att utveckla skönhetssinnet, men i landsorten är det framför allt af vikt att göra skolan till ett åskådningsmateriel för vackra anordningar och verkliga konstföremål. Det vore därför i hög grad önskvärdt att landsorten ifrigt anslöte sig till den i Stockholm stiftade *Föreningen för skolornas prydande med konstvärk*, så att denna rörelse kunde komma att småningom omfatta hela landet. Vid valen af konstvärk böra emellertid icke främst historiska eller religiösa, utan konstnärliga synpunkter göra sig gällande och konstnärer, icke lärare, måste vara de afgörande. Framför allt får konsten icke bli ett nytt pluggämne för de stackars barnen, utan endast helt enkelt omgifva dem, så att de osökt och naturligt insupa intrycken af vackra byggvärk, af ädel, kvinnlig och manlig skönhet, af den stora konstens sätt att återgifva människan eller landskapet. Om skolan och skönheten sålunda närmade sig hvarandra, skulle detta mer än något annat bidra till att barnen som vuxna sedan i sina hem — i original eller åtminstone i efterbildning — ville hafva några konstvärk. Och goda efterbildningar kan man nu få för några kronor. Äfven människor med mycket små tillgångar skulle därför hafva råd att gläda sina egna och sina gästers ögon genom en och annan god reproduktion af ett konstvärk, ifall de i sin gästfrihet behjertade Ehrensvärds sats:

[24]

Om man ej i nordén lockades af mat, skulle man kunna glädja hvarandra med de ädla och varaktiga fostren af nöjen.

Har man lyckats erhålla några konstnärliga efterbildningar, då måste man framhäfva dem genom att väl välja både plats och bakgrund. Till kopparstick, träsnitt, fotografier passa släta, mörka ramar och en någorlunda ljus tapet; blågrått är t. ex. utmärkt för kopparstick. Till oljefärgstaflor äro mycket enkla guldramar eller de billiga, släta träramar, man själf kan bronsera, ofta att föredraga. De flästa oljefärgstaflor taga sig bäst ut på en röd eller — än bättre — en grågrön

vägg. Men äfven fina blågrå och varmt brungrå toner kunna väl framhäfva vissa taflor. Efterbildningar af skulpturer i hvitt eller terracotta, i svart eller brons passa ungefär mot samma bakgrund som oljefärgstaflor utom att terracotta icke står väl mot en röd bakgrund.

Det är emellertid mycket sällan som den obemedlade har tillfälle att få en god oljefärgstafla. Han bör därför helst hålla sig till goda reproduktioner. Men för oljetrycket bör han akta sig. Hvarför är oljetrycket fult men den goda fotografien vacker? Emedan den senare anspråkslöst och ärligt ger en verklig, ehuru svag föreställning om konstvärket, medan oljetrycket på ett dåligt sätt söker härma det. Är ett oljetryck verkligt godt, då är det också dyrbart. Däremot finnas nu fina, akvarellliknande färgtryck, stundom t. o. m. som bilagor till vissa jultidningar; det finnes utmärkta ljustryck, träsnitt, fotografier till billigt pris, och äfven en del kopparstick och raderingar äro jämförelsevis billiga i förhållande till sitt konstvärde. Vid valet af dylika konstsaker måste jag naturligtvis taga hvad jag själf finner vackert, ej hvad jag vet att andra finna vackert! Ty det är mina egna ögon, icke mina bekantas, jag med dessa ting skall gläda. Och det är dessutom endast genom att verkligt älska en konstsak, icke genom att köpa den, som jag äger den. En rik person, med väggarna fulla af taflor, dem han skaffat sig emedan det anses fint att ha taflor, är mycket fattigare än arbetaren, hvilken om söndagen på museum uppsöker de taflor, han lärt sig älska eller i sitt hem dagligen fröjdas åt en enda verkligt vacker afbildning af ett stort konstföremål. Den personliga smaken utbildas bäst genom att man rundt omkring sig ser det konstsköna och lär sig att uppskatta det. Men de i landsorten boende hafva i detta afseende icke mycket tillfälle att utbilda sin smak. En vacker domkyrka, ett gammalt slott, en och annan staty, ett och annat nytt hus är — om man undantager Visby, universitetsstäderna och Göteborg — allt hvad man i ett tiotal af våra landsortsstäder har att se med afseende å byggnader och skulptur! I de öfriga finnes intet. I fråga om taflor är man i landsorten ännu fattigare. Stockholm har ett par härliga byggnader: slottet och riddarhuset. Där finnas judiska synagogan, Katarina kyrkas kupol och några kyrkspiror att gläda sig åt bland tempelbyggnaderna. Där finnas några få bevarade äldre palats och några nyare, hvilka kunna ge en föreställning om vacker byggnadsstil. Där finnas t. ex. *Gustaf III:s* och *Karl XIV Johans* statyer, *Olaus Petri* och *Axel Oxenstjerna*, *Fosterbröderna* och *Farfadern*, hvilka gifva konstnärliga intryck. Där finnas alla nationalmusei konstslöjdssamlingar, Skansen och Nordiska muséet, i hvilka man kan lära känna både enklare och dyrbarare konstslöjdsföremål och olika tiders stilar. Där finnes nationalmuseums tafvel- och skulpturafdelningar. Men det tar tid och behöfver vägledning, innan man bland allt detta myckna verkliga lär sig urskilja. (B)

[25]

(B) En god hjälp är Eichhorns lilla, illustrerade bok öfver *De bildande konsternas historia*, häftad 2 kr. En utmärkt samling af afbildningar från konstens olika perioder finnes i det billiga arbetet: *Europeisk kulturhistoria* af Bang. Pris häftad 8 kr. För den, som vill studera olika stilar, anbefalles ett arbete om *Konststilar*, bearbetat af E. Wrangel. Med 250 illustrationer. Häftad 1:50.

Genom flitiga besök i museerna och genom en öppen blick för allt, som möter oss af vackert eller fult på gator och torg, lära vi oss dock småningom upptäcka orsakerna hvarför den ena byggnaden — som t. ex. Petersénska huset vid Munkbron, eller adelsklubbens hus vid Kungsträdgården, Hallwylska palatset vid Berzelii park, Bünsowska huset vid Strandvägen, teknologiska institutet i Kungsbacken, Adelsköldska villan på Villagatan, elektricitetshuset vid Smålandsgatan — behaga oss så oändligt mycket mer än de hus, som omgifva dem. Eller hvarför t. ex. den ena statyn ger oss intryck af lif, den andra af död och därför lämnar oss alldeles kalla. Eller hvarför den ena taflan för hvar gång ger oss en ökad glädje, medan vi ledsna på den andra, hvars ämne kanske först tilltalat oss så, att vi föredragit den framför andra, i själfva verket värdefullare.

[26]

Villkoret för att finna skönheten är att söka den; villkoret att lära förstå den är att älska den! Då tränga vi med hvarje dag allt mer in i dess väsen, lära oss finna de äkta skönhetsvärdena och erhålla sålunda också möjligheten att åt vårt enda, lilla fattiga rum gifva en sådan prägel, att den som där inträder, skall känna att dess väggar omsluta en människa, hvars lif blifvit lyckligare genom att hon kan njuta och välja det sköna.

På landet är det ibland herregården och kyrkan, men dock mäst naturen, hvilken understöder och utvecklar skönhetssinnet. Där är det blommor och grönt, som bäst pryda hemmen; där är det alla årstidernas skiftande taflor man måste lära sig uppfatta och älska. Från och med vårens tindrande ljus öfver den ännu kala jorden till höstens grå himmel, mot hvilken träden så fint eller kraftigt teckna sig; från vinterns rimfrosthöljda hvita björkar till sommarens strålande färgprakt kan den seende ständigt finna nya taflor att njuta. Och om man än på landet har mindre tillfälle än i staden att för billigt pris kunna skaffa sig vackra föremål till hemmet, så har man däremot på landsbygden mera tid och råd att genom vacker hemslöjd — väfnader, snideri och konstsöm — pryda det. Hvarken land eller stad äro således lottlösa när det gäller skönheten! Denna kan öfverallt komma att meddela sitt glädjande, förädlade inflytande, endast människorna börja att öppna sina ögon och hjärtan för allt det vackra. Men först och främst måste de lära sig inse att det vackra alls icke hör till lifvets öfverflöd, utan att man arbetar bättre, mår bättre, blir vänligare och gladare, ifall man i sitt hem, det må vara hur litet som helst, möter vackra former och färger på de ting, med hvilka man omgifver sig. Förstår man att uppsöka det sköna i konsten och naturen, då inser man snart af egen erfarenhet att skönheten ger hjälp och lyftning äfven under det tyngsta arbetsläp.

Men ingen konst, ingen lyx kunna gifva skönhet åt det rika hem, där den verkliga skönhetskänslan och skönhetsglädjen saknas. Det är förgäfves, som man söker ersätta dem genom prakt. Dessa antydningar — om de enkla medel med hvilka man kan nå skönhet i de

[27]

enklaste hem — avslutas därför bäst med Ehrensvärds gyllene ord:

Tingens skönheter fly mer och mer, som de blifva sammansatta och för människans natur onyttiga.

2. Hvardagsskönhet.

Invid mitt barndomshem fanns en lång hag-väg, tätt bevuxen med kort gräs, så att den såg ut som täckt med en gångmatta af grön sammet. Men så fort man började gå på vägen, fann man vid hvarje steg att också här funnos stickor och vissna löf, småsten och gropar: det var blott när man såg tillbaka och framåt, som vägen syntes alldeles grön och sammetslen. I synnerhet när man såg framåt!

För ungdomen ser framtiden ut som denna gröna stig. Snart får man dock erfara huru mycket mindre jämn lifvets väg är, än den ter sig för det framåtblickande ögat. Det står icke inom människoviljans makt att helt omdana lifsförhållandena, och därför ligger lyckan, som de gamle sade, "i gudarnas knän", icke i svaga människohänder.

Men ehuru det således endast till en del beror på oss själfva, om lifvet blir lyckligt, kunna vi själfva afgöra om det skall bli rikt och skönt.

Detta senare beror på om vi lära oss se, höra, gå ...

Många röster afbryta: "Vi äro lyckligtvis hvarken blinda, lama eller döfva!" Men för att veta om vi verkligen kunna se, höra o. s. v. måste vi kunna svara nej på en fråga:

Ha ni aldrig någonsin tråkigt?

De flästa medgifva då helt visst, att de ofta känna ledsnadens blyhätta öfver sitt hufvud, den, som gör allt tungt, grått och olustigt.

Men nu är det så att de, som verkligen kunna höra och se, för dem kan ledsnaden visserligen skymta förbi, men vågar ej närma sig dem annat än på höfligt afstånd. [28]

Det skulle således finnas olika sätt att se, att gå och att höra?

Helt visst.

Den ena människan ser till exempel att där står ett hus, där en träddunge och att där ligger en oslagen äng.

Den andra människan ser också huru täckt huset ligger inbäddat i det gröna; huru vackert solljuset glimmar på trädens löfvärk; huru mångskiftande ängsblommornas färger blandas med hvarandra.

Den förstnämnda människan märker väl att stormen viner och att fåglarna sjunga. Men den andra förstår hvad stormen talar, och fågelkvittret ger återklang i hennes hjärta. Den ena ser på taflor med öfverhalkande ögon; taflorna säga honom intet, han känner sig ej rikare eller gladare genom att gå och tänka på de djupa färgerna, det själfulla uttrycket i ett konstvärk. Han läser en bok för att få tiden att gå; ej för att få näring åt sin tanke, sin inbillning, sin känsla. Men den andra människan går omkring i sitt arbete med konstvärkets, med bokens lif i sin själ.

Den förstnämnda människan kan nog se andra människors yttre företeelser, men märker ej ens om de äro verkligt vackra eller icke, ty hon söker ej själen i dragen, ej lifshistorien i uttrycket. Tusende ting, som röra andras sorg eller glädje, arbete eller hänförelse, äro för en sådan människa dolda. När hon talar, blir det därför också blott om ytligheter, pängar eller nöjen, mat eller kläder, vind eller väder — ingen blir vare sig klokare, bättre eller gladare därigenom. Och hör hon andra tala innehållsrika ord, då gå dessa som moln högt öfver hennes hufvud, falla icke som fruktbringande rägn öfver hennes själs marker.

Man finner således, att det icke är alla som se, hvilka ha två ögon i hufvudet; icke alla som lefva, hvilka gå omkring på ett par friska ben.

En af de största andar, som mänskligheten ägt, är, som de flästa veta, den tyske diktaren Göthe, hvilken föddes 1749 och dog 1832. Han hade således haft ett ovanligt långt lif, men ej blott detta, utan äfven ett ovanligt rikt. Ej genom en mångfald af yttre öden, utan därigenom att han ända från sin tidiga barndom förstod att lefva, förstod att med vakna sinnen och öppen själ tillägna sig konstens, naturens och människolifvets rikedomar. [29]

Bland de otaliga visa ord han yttrat om konsten att lefva är också detta:

"Man borde hvarje dag se en vacker tafla, höra någon god musik, läsa i en värdefull bok och göra åtminstone en god gärning."

Genom att vi följa denna Göthes lefnadsregel kunna tider, hvilka äljes skulle förflyta tomma och tråkiga, för oss erhålla ett rikt värde, liksom den grå vadmalsvåden, hvilken sägnen låter Sigrid

den fagras make pryda med pärlor och ädelstenar.

“Men för oss är det alldeles omöjligt att följa den regeln”, invända några röster. “Vi ha inga taflor hemma; på museum kan man ju inte gå hvar dag. Och hur ofta bjudes man på opera eller konsert eller ens vacker musik i sällskapslifvet? Böcker — ja, dem kan man lättare få. Men har man boken, finnes ofta inte tid att läsa den. Och goda gärningar! Jag undrar just hur mycket godt man kan göra med sin veckolön — som skall räcka till allt möjligt annat också!”

Och dock är det alldeles säkert, att äfven den, som bor där hvarken museer eller musiknöjen finnas, som sällan ser en ny bok och som kanske ej ens kan lefva på sin veckolön — hon eller han kan i alla fall följa Göthes visa råd för att ge lifvet innehåll!

En del af dem, som läsa detta, se i sina hem, om icke riktiga konstverk, så dock en eller annan afbildning af dylika, men de ha vant sig att betrakta dem ungefär som möblerna: som något hvilket hör till och man ej vidare tänker på. Börja nu verkligt se på dem; söken upptäcka konstnärens tanke och känsla i dem — och dessa afbildningar skola för er bli lefvande, ge er daglig glädje genom sin åsyn!

Och, om ej ens sådana afbildningar finnas i hemmet, så har man i alla fall bilder och taflor rundt omkring sig, i hemmet och utom det: de vackert blommande växterna i fönstret; det lilla rödkindade, klarögda barnet; en gummas fina, gråa hufvud; här midt emot en ung arbeterska, som med behagfulla, lätta och mjuka rörelser sköter sin syssla; där far en landtman till torget: han ger en präktig bild af kraft och hälsa, då han med fast hand tyglar sina hästar. Äro ej träden här borta en tafla, där de stå med sin rimfrost på de fina grenarna? Är ej kyrkspiran eller bärgstoppen vacker, där den tecknar sig mot himlens aftonguld?

[30]

Den, som är nog lycklig att bo på landet, kan i naturens skiftningar, vid landtlifvets sysslor, dagligen finna nya taflor. Äfven där naturen icke är i vanlig mening vacker, kunna seende ögon upptäcka så mycket att glädjas åt: hedens röda ljung, eller åkerns gula vågor, skogens gröna djup, eller aftonhimlens färger.

Men musiken? Ja, också den kan man i viss mån skaffa sig själf. Har man ej öra för skogens och böljans melodier, för fågelkvittret och biens surr, för pärlande skratt och ömma tonfall — då blir man nog ofta utan sitt dagliga musiknummer! Men har man icke öra för alla dessa toner från lifvets stora strängospel, då är man nog inte håller bland dem, som skulle kunnat helt öppna själen ens för de största mästars toner!

Böcker finnas sällan godt om i svenska hem. Hos oss anse tyvärr äfven de rika, att de i allra främsta rummet böra spara på böcker och läsa blott hvad de kunna få låna — ehuru i ett verkligt bildat hem möbler och kläder hållre borde vara enklare och böckerna flera! Dock finnes det nästan alltid någon utväg för den, som allvarligt vill nå fram till världslitteraturens haf. Baden där kunna ha sina faror, liksom baden i det öppna hafvet. Men man kommer upp ur dem friskare, starkare, vackrare än förut — vackrare, emedan en rikare själ ger oss ett själfvare anlete!

För den, som endast har några få goda böcker inom sitt räckhåll, återstår det att dess mer fördjupa sig i dem man har. Och så kan man ju än flitigare vända bladen i naturens och människolifvets båda väldiga verk! Ofta kan man genom att följa en enda plantas utveckling lära mer, än af en afhandling; från en arbetarhustru får man kanske höra en lifshistoria, mer gripande än en roman; hos en gammal backstugusittare kan man finna en lefnadsvishet, djupare än hos mången lärd. Ty visheten och poesien finnas icke blott inom bokpärmarna, det kommer man snart att upptäcka!

De goda gärningarna slutligen?

Ungdomen vet icke, att den öfvar en god gärning endast därigenom att — i hälsa och glädje, i godhet och oskuld — finnas till! En sådan ungdom är helt enkelt tillvarons största skönhet och största välgärning för de åldrande, de af lifvets sorg och möda brutna.

[31]

Men både ung och gammal ha dessutom möjligheten att äfven på annat sätt göra godt, och icke en utan många gånger om dagen. Räcka våra pänningar ej så långt — ehuru de med omtanke räcka icke så kort — så finnes vår arbetskraft, som kan förmå en del. Och alltid finnes den finkänsliga vänligheten mot de lidande, med hvilken vi kunna göra godt, om också både pänningar och tid fattas oss.

Och dessutom finnes det inom hemmet så många goda gärningar att öfva! Där kunna familjens medlemmar på mångfaldigt sätt lätta arbetet eller spara stegen för hvarandra; där finnas tillfällen att försvara den oskyldigt angripna; att ställa till rätta en oordning, som annars skulle vållat ledsamheter; att uppmuntra eller trösta med ord, blick, leende; att dämpa tvister eller häjda förtal och tomt prat, genom att föra något bättre på tal. Vid arbetet, i kamratkretsen, i lifvet skall vanan att gå vår väg fram i värksam välvilja göra lifvet ljusare, rikare, skönare för vår omgifning och därigenom för oss själfva.

Alla inse nog nu, att det icke var öfverdrift i mitt påstående att man — om också under enformigt arbete, tunga sorger, tryckta förhållanden — förmår lefva ett rikt lif! Den fattigaste skall kunna äga mer af tillvarons verkliga skönhet och rikedom än den, som synes besitta allt världens goda, men som icke har en lefvande själ att omfatta det med.

Ty konsten, naturen, böckerna, människorna äro våra, blott i den mån vi själfva älska dem. Hängifvenhet är villkoret för all tillägnelse, vare sig af kärlek, godhet, vishet eller skönhet. Endast den, som ger, äger något ...

Detta är en af livvets skönt allvarliga sanningar, hvilken vi visserligen kunna meddela hvarandra som ett råd, men hvilken hvarje människa hvar dag af sitt lif själf måste efterlefva för att värkligen inse.

[32]

3. Fästvanor.

När Verner von Heidenstam i sin geniala studie öfver *Svenskarnas lynne* framhöll vår brist på sund konservatism, träffade han därmed äfven grundorsaken till den poesilöshet, som blifvit följden af vårt hänsynslösa handhafvande af gamla minnen och gamla seder.

Kvinnorna, hemlivets och sedens skaparinnor, hafva framför allt skuld i att den vackra, starka konservatismen dör ut, att hemlivet allt mer saknar den fasthet och skönhet, hvilka gifva djup åt hemkänslorna och åt fosterlandskärleken.

Jag vill här endast uppehålla mig vid en enda sida af den nämnda hänsynslöshetens utplattande invärkan, nämligen den, som yttrar sig i utplånandet af de gamla fäst seder, hvilka fordom voro orubbliga grundlagar i hemmen.

Att en del gamla seder måste komma att öfvergifvas, sammanhänges med nya lifsåskådningar, ändrade produktionsförhållanden, lifligare samfärdsel och andra tidens drag. Att hvarje hem kommer att fira sina fäster mer individuellt, är äfven en naturlig följd af utvecklingen. Men många af de gamla brukna äro icke afskaffade genom något annat inflytande, än slapp likgiltighet och bristande sinne för den glädje och stämning, dessa bruk medföra. Framför allt ha hållningslöshet och poesilöshet efterträtt den gamla innehållsrikedom, emedan man försummat att gifva fasthet och följdriktighet åt de nya bruk, dem man i hvarje särskilt hem gör gällande. Ena året firar man till exempel julen på ett sätt och andra året på ett annat; den ena anordningen finner husmodern besvärlig, den andra finner husfadern onödig, och så öfverger man dem och det uppstår i fästvanorna en rörlighet, under hvilken barnen medvetet lida. "Hvarför få vi inte detta i år? Vi hade det ju så i fjol? Ack, låt oss få det så, som vi förr brukat!" hör man ofta barnen bedja. Och de röja genom denna sin konservatism en djup etisk och estetisk själfbevarelseinstinkt! Ty det är upprepandet, vanorna, hvilka på alla hemlivets områden bestämma känslornas djup och innehållsrikedom. Illa sköter därför den uppfostrare sitt värf, som icke förstår att bruka årets fäster, liksom alla dess andra naturliga glädjeämnen, för att utveckla barnets känslolif, för att poetiskt fördjupa så väl dess ömhets- som dess skönhetsintryck.

[33]

Hemmet i staden har i detta fall färre hjälpmedel än hemmet på landet, men hvarje hem har dock någon möjlighet att göra afbrotten i årets hvardagsgång rika på färg, en färg, som ger en glödande glans ännu åt gubbens minnen, och som tårar främlingens ögon när han, i andras hem, ser några af de små drag, hvilka voro fästens kännetecken äfven i hans barndomshem.

I staden som på landet har man ju i regeln julgranar, och barnen själfva vaka så godt de förmå öfver att granen skall blifva prydd alldeles på samma sätt år efter år. Och öfver julmatens häfdvunna art vakar den manliga konservatismen!

Men annars består julens firande numera egentligen i hopandet af nya läckerheter och i massor af julklappar. Ingendera delen främjar den poetiska julstämningen! Men den gammaldags julfirningen med grenljus och stora högar af julbullar; med kärfve åt fåglarna och dopp i grytan; med julbock, julkrubba och julkubbe; på landet med den hänryckande färden vid bloss till julottan; med de gamla jullekarna ända till tjugondag Knut, då julen dansades ut — alla dessa och andra gamla seder fyllde barnets sinne med hälgens säregna stämning, en stämning, som tyvärr allt mer förflyktigas genom det nutida julfirandet: fråssandet i ett öfverflöd af presenter, godsaker och stora barnkalas. Här och hvar uppehålls ju ännu en och annan af de gamla julsederna, men i det stora hela blifva dessa seder allt mer tillfälliga och höra icke till det ovillkorliga, det genom hvilket fästminnena bli djupa och skilda från allt annat.

Nyåret har länge saknat en särskild fästprägel, ty nyårsvakan är nästan alldeles fallen ur bruket. Men därför borde hemmen skapa hvar sin sed, enligt hvilken de unga — i allvar och i glädje — på ett vackert sätt sade det gamla året farväl och hälsade det nya. Trettondagen har numera endast kvar sin böna i gröten, sedan den fröjd, som stjärngossarna beredde barnen, äfven hör till det försvunna. Som folksed kan stjärngossarnas vandring ju icke återkomma, men som hemnöje för barnen kunde seden helt visst ännu bli långlifvad, i synnerhet sedan Skansen — till hvars skapare den sunda konservatismen i vårt land står i outplånlig tacksamhetsskuld — åter upptagit densamma, liksom Lucia med hennes brinnande ljuskrona.

[34]

Påskan har ju ännu på västkusten kvar sina påskeldar och öfver allt sina ägg, med målning och med inskrifter. Den glädjen kunde bli ännu stämmningsfullare för barnen, om man följde den tyska seden att — då man så kan — utomhus, i det nyss bara gräset och bland de ännu nakna buskarna, göra fågelbon, i hvilka barnen sedan själfva söka och finna sina brokiga ägg — den ännu kala markens första frukt för året! Endast i få bygder ser man nu vid Valborgsmässan eldarna flamma i den ljusa kvällen. Inte heller firas första maj som förr med våfflor och mjöd, af hvilket man drack sig märg i benen! Om hemmen åter upplifvade denna sed och — i en tidsenlig form — den gamla leken mellan de utklädda vinter- och vårkungarna, skulle barnen erhålla ett oförgätligt

minne af vårens återkomst.

Allt hvad våren hunnit gifva af blommor och grönt sattes fordom vid pingsten i spisel, i ljuskronor och stakar — liksom för att fira vårens seger öfver allt, där elden kämpat mot vinterns köld och mörker! Och huru "klädde" man icke hvar vrå vid midsommaren; huru kär var ej dess fäst med sin "majstång", sin dans och sin musik i sommarnatten! Men på många ställen i vårt land är nu också majstången tyvärr endast ett minne!

Alla dessa och andra enkla bruk, som sammanhängde med lifsuppfattningen och med årets tider, voro emellertid fulla af just det enkla bildspråk, den naiva skönhet, som lämpa sig för barnets behof och gifva poesi åt barnets stämningar.

Hvarje hem har ju äfven sina särskilda fäst dagar, åt hvilka man dock nu mera ofta på samma sätt försummar att gifva denna särskilda fästprägel, som från en kär vana blir ett kärt, rörande minne. Födelsedagarnas och andra bemärkelsedagars traditionella blommor, fästrätter och "firningar" — än med "utklädsel" eller knäckkokning eller plättkalas och dylika enkla nöjen — kunna emellertid icke ersättas af några mer storartade, för hvar gång nya fästligheter.

Hvarje hem har plikten att göra äfven hvardagen och söndagen innehållsrika för barnen, genom små nöjen efter slutat arbete: om vintern sagostunder vid brasan, med äpplen och nötter vid särskilda anledningar; eller sång kring pianot eller läsning af en ny "rolig bok" eller föreläsning af ett planschverk. En mor, som är artist i hemlifvets konst, skapar för aftonens samvaro det lugn, som redan ger barnen en fästlig känsla; hon förstår att med några blommor i en vas eller andra enkla små anordningar för trefnaden fylla barnens sinne med omedveten skönhetsglädje, medan den mor, som saknar hemlifvets konstsinne, däremot dagligen pinar barnen genom den oro, den fulhet, den hållningslöshet, hon kring sig utbreder. Under gemensamma vandringar — särskilt när hemmet är på landet — öfverflöda glädjekällorna för den, hvilken förstår att lära barnen se hela naturen som en fäst, från framträdandet af sälgens luddiga "gåsungar", blåsipporna och lärkan, till den första hvita snön! Det är kunskap och poesi på en gång att låta barnet följa kornet fram till den gröna brådden, det lena axet och det fina mjölet; honungen från klöfverängen och lindblomman till den hvita vaxcellen; fågeln från det spräckliga ägget i boet till flyttfåglarnas färd genom den klara höstluften; äpplet från den rosiga blomman till den fyllda fruktkorgen!

[35]

Genom att de vuxna sålunda lära barnet se och förstå naturen, blir hela året för barnet fylldt af lefvande skönhet. Barnen räkna tiden efter det första gökropet, det första axet, den första linnéan, det första smultronet och de första nötterna! De lära sig älska all skönhet omkring sig, som konstnären älskar den. Och äfven den hvardagliga enformigheten genomtränges för dem af innehållsrikedom, när de vänja sig att med alla sinnen lefva, med alla sinnen njuta skönheten, först på barnasätt, i det lilla och enskilda, sedan — då blicken vidgats — i det stora och hela.

Mången kvinna, som själf är känslig för skönheten och naturen, som känner stämningens makt att ge färg åt tillvaron, som genomglödes af minnenas poesi, försummar dock nu ofta att för barnen rikta hemlifvet och söckendagen, liksom fäststunden och hälgen, med denna färg, denna poesi. Men när hemlifvet åter blir en konst, till hvars utöfning kvinnorna erhålla ro och tid, då kommer en af de uppgifter, åt hvilka de med djup skaparglädje skola ägna sig, att blifva den att, genom enkla och naturliga medel, fylla hemmet och barnasinnet med dagliga glädje- och skönhetskänslor.

[36]

4. Skymningsbrasan.

Om allt mellan himmel och jord finnas olika meningar. Enstämmiga äro emellertid tankarna om solen och om brasan; åtminstone äro alla nordbor rättrogna sol- och eldsdyrkare!

Men man lefver ej efter denna sin religion. På många sätt beröfvar man sig själf solen — till exempel genom att täppa fönstren med gardiner eller sofva långt in på förmiddagen! Och år från år uttränges brasan af bränslesparande uppfinningar.

Det är icke mera den blossande julbrasan, som ger julaftonen dess ljusskimmer. De väldiga stockeldarna flamma icke längre i de stora öppna spisarna på herregårdarna, ty spisarna hafva måst ge vika för kakelugnarna, som nu i sin ordning ofta stå kalla. Just i vår tid, när man icke längre har ro att hålla skymning eller råd att elda med ved, har man börjat brodera braskuddar, inbjudande till långa pratstunder framför elden i skumrasket, kuddar, hvilkas oföränderligt prydliga skick emellertid visar, att brasan sällan brinner. Som andra gudomligheter före henne är hon förjagad af den prosaiska nyttan, denna gång i gestalt af patenterade kaminer och värmeledning!

Men med brasan förlorar vårt folk mer poesi och skönhet än om tre fjärdedelar af alla våra skalders och målares verk ginge upp i rök!

Finnes det något äkta nordens barn, som ej först började drömma under stirrandet i den lekande, lockande elden, hvilken omöjligt kunde vara så stygg, som mamma sade? Bar drömmaren äfven gryet till en tviflare i sig, då blef en dag hågen att pröfva eldens egenskaper oemotståndlig: man

brände under jubel den ena saken efter den andra, tills pappas tidning eller mormors stickstrumpa blifvit underkastade eldproffet, eller de små händerna illa tilltygade under något försök att ta fatt den trolska elden. Men hvarken bannor eller brännblåsor kunde minska kärleken till elden: den skälfvande vördnad, hvilken utgör en så stor del af barnets kärlek — liksom af all stor kärlek — blef endast ökad och med den tjusningen.

[37]

Och när man blifvit några år äldre, då äro de växlande bilder, glöden dana, barnens käraste tafvelbok, en där de själfva äro de skapande konstnärerna.

“Hvad ser *du?*” frågar man hvarandra. “En jätte med ett glödande gap.” “Jag ser en prinsessa på knä i en skog.” “Ser du där, ett lejon, med eldögon?” “Ja, ja, och bakom en riddare med hjälm!”

Hvar och en i syskonringen — ifall man har lyckan att vara flere syskon — väljer i glöden sitt palats. Och många ramlade luftslott under senare år hafva framkallat mindre häftiga sorgutbrott än det torn, som först instörtade, mängen ståtlig villa mindre äkta glädje än det slott, som längst stod upprätt i den falnande glöden.

Och huru många hemska och rörande sagor hafva icke fått sina belysningar af brasan, när barnjungfrun berättat “mera”, “bara mera”, med barnaflocken lägrad omkring barnkammarelden, som lyst i tårarna på deras, af harm eller hänförelse blossande, kinder! När sedan sagorna tystnade, emedan småsyskonen skulle i säng, då afhandlades det hörda vid en brasa i salen; jättehufvuden knäcktes och troll stektes i inbillningen, medan nötterna och äpplena undergingo detsamma i värligheten. Man täflade om att visa sig duktig genom att — sedan man först brandförsäkrat fingrarna i munnen — nappa de kol, som sprakade ut, och kasta in dem igen. Stundom lyckades det så väl, att en hel brand föll ned och måste in igen med hjälp af eldgaffel och en fyndighet, lik Tummelitens i dennes svåra lägen! När man lyckades med branden växte modet, och man undrade ifall man ej själf genom list och bragd kunnat bortsnappa sjumilastöflarna och hämta prinsessan ur jättens våld?

Allt detta afhandlades, medan falaskan föll öfver glöden, skuggorna djupnade i salens hörn och den döende brasans röda strimmor blefvo så hemska, att man kröp tätt intill hvarandra i tjusad skräck öfver dessa drömda faror.

När så den tiden kom, att man kunde läsa sagor själf, huru många förbud utfärdades icke mot att läsa vid eldsken för ögonens skull; förbud dem man gjorde väl i att öfverträda! Ty om än ögonen ledo en smula — hvad vann icke fantasien af denna läsning framstupa vid brasan, hvars flammor lekte öfver Andersens Eventyr eller folksagorna eller Snorre Sturlason; hvars röda glöd manade fram syner af de blodiga böljorna vid Svoldern och Hjärlungavåg!

[38]

Intet landtbarn glömmet väl någonsin den stora dag, då man för första gången fick elda i barnkammaren: huru man sprang till själfva vedbacken efter veden; huru man tiggde de torraste spingstickor; huru man tillgrep en hel bunt svafvelstickor, njutande af syskonens häpnad, de som ännu strängt förmanades att icke leka med elden! Ingen minister har med mera oro motsett voteringen om en kabinettsfråga, än en dylik sexåring afvaktat om den nytända brasan skulle ta sig!

Och när sedan den ålder kommit, då man icke längre är liten, men ännu ung, huru drömmas ej just vid brasan de finaste, skäraste drömmar om lyckan vid egen hård! Och huru ofta hafva ej under alla åldrar tårar torkats i brasans sken; huru klart har man icke vid dess ljus blickat in i de dolda gömslena af sin egen eller en annans själ! Huru många rika minnen hafva ej genom brasans trollmakt blifvit frambesvurna!

Man vet icke riktigt hvad en brasa är, om man ej firat skymning invid en dylik, som flammad ur spiseln i någon gammal bondstuga eller prästgårdssal eller kanske allra hälst i en herregårdssalong, en brasa, hvars sken fladdrande lekt öfver de träpanelade väggarna, belyst de mörknade familjeporrtätten, glindrat i ljuskronornas prismer, kallat fram ur halfskymningen alla röda färgstänk i de gamla broderierna, all förgyllning på de antika stolarna och uppfört fantastiska dansar i det höga taket. Under tiden måste en kvinnlig familjemedlem af en föregående generation berätta — på det äkta konstnärliga, stilla sätt, där berättaren själf försvinner — och göra alla de romantiska släkt- och ortkrönikorna samtida, lefvande, förfärande och förförande. Medan man, under stirrande på eldens lekande tungor, lyssnade till den lugna, lidelsefria stämman, då vaknade kanske för första gången aningen om lifvets tragik: om lidelser, förtärande som eldslågor, om känslor, hvilka icke af stora vattuströmmar kunna utsläckas.

Brasan glöder aldrig så gyllenröd som i sådana skymningsstunder, utom när två människor i ett nytt hem blicka in i den, under drömmen att bli lyckliga genom hvarandra, och när den flammor som glädjebloss från härden i ett återfunnet hem.

[39]

Den religiösa kult, fäderna ägnade härden lika väl som altaret, har egentligen aldrig upphört i våra nordliga bygder, där elden under en stor del af året ersätter solens värme och ljus. Spåren af denna religiösa dyrkan lefva ännu i månet folkord, mängen folksed ända från de tider, när vikingar, under af stockelden sotad ås, samlades till sagoförtäljande dryckeslag.

Hvad brasan dag ut och dag in är för fattigman på svenska landsbygden, det anar den, som en höstafton farit förbi bygdens små stugor och i brasans fladdrande ljus sett barnen samlade kring mor, som kokar gröten eller spinner på sin rock, medan barnen med hög röst läsa sin läxa i eldskenet, hvilket breder en stunds glans och skönhet öfver den tarfligaste omgifning. Och far ökar farten af sina nyss så trötta steg, när han ser det vänliga eldskenet lysa ur de små rutorna!

Det är en ännu återstående rikedom för landsbygdens fattiga att, huru stora deras umbäranden än annars äro, de mera sällan än deras likar i staden behöfva sakna eldens lifgivande inflytande. I fattig mans stuga ersätter den från spiselhällen sprakande tallvedsbrasan delvis varma kläder och närande rätter, lampor och ljus, taflor, musik och poesi. Det var detta den franske diktare visste, som svarade sin dotter, då hon sporde om de båda glimmande punkterna vid synranden:

Tvånne världar, mitt barn, tvånne världar,
fattigmans eld är en, den andra en stjärna ...

Men också i fråga om de burgna hemmen finnas de, som tro att hemkärleken står i så oupplösligt samband med eldstaden, att den aftager med denna och alldeles upphör i de land, där elden endast brukas att koka vid! Så mycket sanning ligger väl i denna paradox, att arten af hemkänslan helt visst blir en annan hos de folk, där inga brasor behöfvas.

Men dessa folk äga då en ersättning i rikare solflöden och i allt det myckna, som därmed sammanhänger. De nordbor åter, hvilka ej bland sina käraste barndomsintryck hafva brasan — och dessa stackars människor blifva i kaminernas dagar allt flera — dessa nordbor hafva ingen ersättning. De blifva, om icke sämre, så dock alldeles afgjort fattigare än de, hvilka äga denna heliga eld bland sina minnen. Och därför bör hvar och en, som kan det, låta sina barn växa upp med brasans glädje.

[40]

* * *

Under dessa funderingar öfver brasan hade jag nästan glömt min egen, hvilken föranledt dem.

Skörnade lågo träden i kakelugnen, färdiga att vid den lättaste beröring falla i sår med rödglödande kol, hvilka snart skulle kallna till en handfull aska, enda återstoden af hvad som en gång var den fina resningen af en glänsande, vit björk, som speglat sin mjälla vårgrönska i en insjös yta; öfver hvars vajande grenar sommarmånskenets ljusa floder runnit; som på ängens höstdäfna tufvor strött skurar af gyllengula löf; på hvars fina, af rimfrostens silfver omspunna, kvistar vinternattens stjärnor hängt som blåblixtrande juveler.

Stackars björk! All din fågring, all din kraft, all din rikedom, hindrade icke att yxan sattes till din rot, att sågen gjorde dig till ved!

Du blef "värderad" och du blef "samhällsnyttig". Men det kostade dig ditt lif ...

Den sista glöden mörknade. Under falaskans gråhvita flagor blänkte dock ännu några kol, ett par heta, glimmande ögon, hvilka tycktes spörja:

"Är då människornas öde annorlunda?"

Ja, svarade det inom mig, människornas öde är annorlunda men ej sällan ringare. Äfven vi ryckas ofta ur den sfär, i hvilken vi lefvat vårt värkliga lif, bort till nyttans värld. Men där bli vi icke, som trädet, lifvande, värmande skönhets- och glädjebbringare. Vi förtorka, vi förbränna icke. Men först när vi inse att vi måste förbrinna, ifall vi skola lyckas göra lifvet varmare och skönare för oss själfva och för andra — först då skola våra människoöden i innehållsrikedom kunna jämföras med trädets, hvilket falnar på vår härd!

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SKÖNHET FÖR ALLA: FYRA UPPSATSER ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any

part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written

explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.